

Meer kwaliteit en differentiatie: de lerarenopleidingen aan zet

Beleidsagenda lerarenopleidingen 2005 - 2008

1 Inleiding

De leraar in de kenniseconomie

Nederland wil op de voorste rij staan in de internationale kenniseconomie. Daarom werken we hard aan de ontwikkeling van 'Nederland kennisland', met als richtpunt 2010. Die kenniseconomie vraagt om slimme, ondernemende, vaardige, competente en nieuwsgierige mensen, die hun talent ten volle benutten¹. Dat stelt hoge eisen aan de manier waarop we jonge mensen én volwassenen opleiden en hen de kans bieden hun competenties en kwaliteiten te onderhouden.

Het onderwijs vraagt om zelfbewuste, kritische en vernieuwende leraren die in staat zijn het onderwijs zo in te richten dat kinderen, jongeren en volwassenen hun talenten optimaal kunnen benutten en verder ontwikkelen. Ze leveren ook een belangrijke bijdrage aan de sociale samenhang in de samenleving. Kortom, in een lerende, kennisintensieve en sociale samenleving vervult de leraar een **spilfunctie**.

De voorspelling is echter dat er zich de komende decennia structurele tekorten voordoen in het midden- en hogere segment van de arbeidsmarkt². Dat maakt het er niet gemakkelijker op. Willen er voldoende leraren komen en blijven dan zijn er flinke investeringen nodig in de aantrekkelijkheid en het aanzien van het beroep, in de opleidingen die voor dat beroep opleiden, in de professionalisering van de school als arbeidsorganisatie, in een betere afstemming tussen vraag en aanbod in de regio en in een betere samenhang in het opleidingsstelsel.

Focus op de lerarenopleidingen

In het Beleidsplan Onderwijspersoneel dat de Tweede Kamer in oktober 2004 heeft besproken, ben ik uitgebreid ingegaan op de plannen die ik heb met de onderwijsarbeidsmarkt. In de voortgangsrapportage die ik meestuur met deze beleidsagenda, staat hoe de stand van zaken is per juni 2005.

Deze afzonderlijke beleidsagenda betreft specifiek de lerarenopleidingen. Ik heb daartoe besloten in overleg met de HBO-raad en de VSNU. De aanleiding vormen verschillende evaluaties en rapporten over de kwaliteit en de infrastructuur van de lerarenopleidingen, in het bijzonder die in het HBO³. Die hebben de HBO-raad, de VSNU en mij ervan doordrongen dat er fundamentele maatregelen en investeringen nodig zijn, zodat het huidige stelsel van opleidingen in staat is te voorzien in de vraag naar meer differentiatie, hoogwaardiger expertise, meer kwaliteit en rendement.

Meer kwaliteit en meer leraren

¹ Eindrapportage werkgroep dynamisering beroepsonderwijs (pagina 4), *Beroepswijs beroepsonderwijs*, Frans Leijnse, Jan Willem Vos, Jurgen Geelhoed, 8 oktober 2004

² Idem

³ Evaluatie EPS, Visitatierapporten Pabo's en Tweedegraads Lerarenopleidingen, oordeel NVAO, evaluatie Convenant Lerarenopleidingen door Inspectie en AD.

Eind vorig jaar heeft OCW samen met HBO-raad met verschillende stakeholders uit het hele onderwijsveld een conferentie gehouden. Daarna is het gesprek tussen HBO-raad en OCW voortgezet maar nu ook met de VSNU. Daaruit zijn conclusies getrokken over vernieuwingen die in het opleidingsstelsel bereikt moeten worden.

Het opleidingsstelsel moet werken aan:

- inhoudelijke vernieuwing: werkplekleren, specialisatie in het opleiden voor de verschillende bekwaamheidseisen en een sterkere relatie met innovatie en onderzoek,
- minder schotten, breder gedefinieerde onderwijsbevoegdheden,
- betere focus op de verschillende eisen aan de competenties van leraren VO/BVE (vmbo, Havo, VWO, beroepsonderwijs),
- meer samenhang en evenwicht tussen vakinhoud, vakdidactiek en pedagogiek,
- de behoeften van de scholen op het gebied van opleiding en verdere professionalisering. Die behoeften moeten meer leidend zijn voor de inrichting van opleidingen,
- samenwerking met en ondersteuning van scholen die in toenemende mate mede opleiden,
- flexibele opleidingstrajecten en doorlopende leerlijnen voor verschillende doelgroepen,
- het ondersteunen van horizontale en verticale mobiliteit,
- een bedrijfseconomisch verantwoorde exploitatie, inclusief een adequate oplossing voor de (onrendabele) 'kleine' vakken bij de tweedegraads opleidingen.

Deze doelstellingen zijn sterk op maatwerk en flexibilisering gericht om een beter antwoord te kunnen geven op de vele ontwikkelingen in de onderwijsarbeidsmarkt. De leraar heeft, zoals gezegd, een spilfunctie. Maar ook andere beroepsbeoefenaren hebben een belangrijke rol in het onderwijs. Het platform voor de beroepen in het onderwijs buigt zich over de vraag welke beroepen moeten worden onderscheiden en welke bekwaamheidseisen daar mogelijk bij passen. Het is aan de opleidingen om deze bekwaamheidseisen te vertalen in hun opleidingsaanbod.

De HBO-opleidingen zullen, naast maatwerk en flexibilisering, in korte tijd een meer algemene **kwaliteitsslag** moeten maken.

De NVAO heeft zowel bij de Pabo's als de tweedegraads opleidingen vragen bij de borging van het niveau (vooral over het HO-niveau van Pabo's). De NVAO zegt over het HBO-niveau dat de visitatiecommissie van oordeel is dat alle opleidingen weliswaar aan de eisen voldoen, maar dat er zorg is over de borging van dat niveau. De NVAO heeft verder vragen bij de borging van de toetsing en de examinering. Ook is de vraag of de interne kwaliteitssystemen en de kennis- en ontwikkelingsfunctie wel goed werken. Dan zijn er nog aarzelingen of de tweedegraads lerarenopleidingen de studenten wel voldoende voorbereiden op het leraarschap in kader- en basisberoepsgerichte leerweg, het beroepsonderwijs en het praktijkonderwijs. De NVAO plaatst verder bij de vakspecifieke onderdelen van het visitatierapport de nodige kanttekeningen en vraagt zich af hoe de commissie in een aantal gevallen tot een voldoende beoordeling is kunnen komen.

Wat betreft de kwaliteit van de door universiteiten verzorgde opleidingen kan worden opgemerkt dat in 2003 een visitatierapport is gepubliceerd. De NVAO heeft de meta-evaluatie niet kunnen goedkeuren. De formele reden daarvoor is dat het visitatierapport geen inzicht geeft in de kwaliteit van de afzonderlijke opleidingen. Uitstel van accreditatie is verleend tot uiterlijk 1-1-2010.

Tot slot mogen we niet vergeten dat alle HBO- en WO-lerarenopleidingen de komende jaren een essentiële **bijdrage** hebben te leveren aan de te verwachten **knelpunten in de onderwijsarbeidsmarkt**. De verwachting is dat er tussen 2006 en 2011⁴ grote verschillen zitten tussen de jaarlijkse vraag naar leraren en het aanbod van afgestudeerden van de lerarenopleidingen. De vraag naar afgestudeerden overtreft het aanbod van lerarenopleidingen jaarlijks met 70 tot 80 procent. In het voortgezet onderwijs en de BVE-sector zal dat percentage relatief hoger liggen (100-150 procent) dan in het basisonderwijs (circa 30 procent). Over de hele periode 2006 tot 2011 is de totale vraag naar leraren cumulatief rond de 110.000 en het aanbod rond de 64.000.

Willen we de komende jaren voldoende leraren hebben, dan zullen er opnieuw heel wat mensen uit andere branches en sectoren voor het onderwijs moeten kiezen.

Het uitgangspunt voor leraren blijft natuurlijk: kwaliteit. Ondanks de tekorten mag onder geen beding worden toegegeven aan de verleiding genoeg te nemen met minder kwaliteit.

Opgave

De opgave waar alle HBO- en WO-lerarenopleidingen voor staan, laat zich als volgt samenvatten: lerarenopleidingen zorgen voor een aanbod van hoge kwaliteit dat

- (blijvend) voldoende toegankelijk is,
- tegemoet komt aan kwalitatieve en kwantitatieve vragen van de scholen en instellingen,
- bijdraagt aan kennisproductie- en ontwikkeling en aan innovatie van het onderwijs,
- bijdraagt aan doorlopende leerlijnen voor leerlingen én leraren en ander onderwijspersoneel (leven lang leren),
- past binnen een landelijk afgesproken kwalificatiestructuur en
- bedrijfseconomisch verantwoord is.

Lerarenopleidingen hebben de afgelopen jaren al veel in gang gezet om (delen van) deze opgave te realiseren, onder meer in het kader van het actieplan Pabo's, van EPS en van de vernieuwingsplannen in het kader van het ULO-convenant. Maar de omslag naar vraaggericht en competentiegericht opleiden is complex. Niet alleen voor de lerarenopleidingen zelf maar ook voor andere betrokkenen (scholen, studenten, overheid).

Proces totstandkoming beleidsagenda

Tijdens de werkconferentie lerarenopleidingen van november 2004 hebben HBO-raad en OCW gezamenlijk de urgentie vastgesteld van kwaliteitsverbetering van de lerarenopleidingen in het HBO. In de winter hebben HBO-raad en OCW afzonderlijk en gezamenlijk gewerkt aan de opzet van een agenda voor de kwaliteitsverbetering die medio 2005 aan de Tweede Kamer zou moeten worden aangeboden. Ook de VSNU heeft gewerkt aan een visie op de universitaire lerarenopleidingen.

OCW heeft in deze periode een groot aantal gesprekken gevoerd met lerarenopleiders, schoolleiders en besturen uit PO, VO en BVE, sociale partners en deskundigen van o.a. de inspectie, het Ruud de Moorcentrum van de Open Universiteit, de stichting beroepskwaliteit leraren en ander onderwijspersoneel (SBL) en het Landelijk platform voor de beroepen in het onderwijs.

⁴ ECORYS-NEI: *De toekomstige arbeidsmarkt voor leraren en managers in het primair en voortgezet onderwijs: prognoses 2003-2011*. Rotterdam, mei 2003

Op 29 april 2005 hebben HBO-raad, VSNU en ik de hoofdlijnen voor een beleidsagenda vastgesteld en afgesproken dat het laatste deel van het traject – opstellen van een gezamenlijke beleidsagenda – gezamenlijk zou worden afgelegd. Het resultaat treft u aan in het vervolg van deze nota.

Op 18 mei 2005 hebben HBO-raad en staatssecretaris Rutte de prestatieagenda 2005 OCW – HBO-raad vastgesteld. In deze beleidsagenda wordt op onderdelen specifiek voor de lerarenopleidingen aangesloten bij en inkleuring gegeven aan die prestatieagenda.

De kwaliteitsverbeteringen die we nastreven moeten ten goede komen aan de onderwijsinstellingen voor PO, VO⁵ en BVE en de professionals die daar werkzaam zijn. Zij zijn in belangrijke mate afhankelijk van de door de lerarenopleidingen geleverde kwaliteit en ze willen aan die kwaliteit en de manier waarop die aan hen wordt geleverd (maatwerk, transparantie etc.) ook eisen kunnen stellen. Daarom zullen we het draagvlak voor de beleidsagenda die we nu presenteren ook vaststellen bij het onderwijsveld zelf (branches, scholen en beroepsgroep). Sleutelfiguren uit het onderwijsveld hebben in het voortraject meegedacht over de gewenste koers voor de lerarenopleidingen. Over de agenda die nu ter tafel ligt wil ik direct na de zomervakantie gesprekken voeren met alle betrokkenen uit het onderwijsveld. Ik zal de Tweede Kamer schriftelijk informeren over de uitkomsten van deze gesprekken.

Tot slot

Deze beleidsagenda is een bijzonder document in die zin dat het de uitdrukking vormt van de gezamenlijke inzet van lerarenopleidingen, HBO-raad, VSNU en minister en staatssecretaris om gestalte te geven aan een herontwerp van lerarenopleidingen. Dat zal in de komende jaren het nodige vergen van lerarenopleidingen.

Enthousiasme en kwaliteit zijn leidend voor de in deze beleidsagenda overeengekomen programmalijnen. Maar enthousiasme en kwaliteit zit vooral in mensen. Zij moeten zich door hun colleges van bestuur, de scholen waarvoor zij opleiden en natuurlijk ook de rijksoverheid gesteund voelen bij de uitvoering van hun werkzaamheden en bij de ontwikkeling van hun competenties.

⁵ Als in deze beleidsagenda wordt gesproken over scholen voor primair en/of voortgezet onderwijs worden daarmee doorgaans ook de scholen voor speciaal onderwijs bedoeld.

2 Aanpak

De instellingen voor hoger onderwijs (individueel en gezamenlijk) en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben de taak de in hoofdstuk 1 geformuleerde opgave te realiseren en de problemen op te lossen die onder meer door de NVAO zijn gesignaleerd.

In dit hoofdstuk beschrijven we allereerst de onderscheiden rollen en verantwoordelijkheden en gaan we vervolgens in op de gekozen aanpak.

2.1 Rollen en verantwoordelijkheden

Instellingen, HBO-raad, VSNU en OCW hebben ieder hun eigen verantwoordelijkheid. De individuele instellingen moeten de ruimte krijgen om passende werkvormen te vinden. Zij zijn probleemeigenaar en drager van ontwikkeling, verantwoordelijk actor in beleidsvorming en daarmee ook zelf verantwoordelijk voor tijdige scherp geformuleerde resultaten en verbeteringen (onder meer door benchmarking). Vanuit die verantwoordelijkheid zijn de individuele instellingen verantwoordelijk dit in goed overleg met de scholen in de regio te doen.

Maar op sommige punten leidt bundeling van krachten tot een beter of sneller resultaat. Dat geldt zeker als het gaat om doelstellingen die de slagkracht van individuele instellingen (op termijn) te boven gaan, zoals de toegankelijkheid tot de kleine vakken, de kennisbases voor die vakken en/of het verbeteren van de examensystematiek⁶. Daarbij valt in de eerste plaats te denken aan samenwerking tussen de lerarenopleidingen⁷.

De overheid heeft de verantwoordelijkheid toe te zien op de kwaliteit en creëert de randvoorwaarden voor de opleidingen om hun eigen verantwoordelijkheid waar te kunnen maken. Tot die randvoorwaarden reken ik recente maatregelen, zoals de introductie van bekwaamheidseisen op grond van de wet BIO, de introductie van zij-instroom in het beroep, eerdere extra investeringen in het opleidingsonderwijs (actieplan Pabo's, EPS, convenantmiddelen e.d.). Dat geldt ook voor de plannen op het terrein van bekostiging met de hoogte van het tarief en de vraag wie voor bekostiging in aanmerking komt. Immers, onder bepaalde voorwaarden kunnen studenten die de lerarenopleiding volgen als een tweede bachelor- of masteropleiding (na een vakopleiding) toch voor bekostiging meetellen en voor studiefinanciering in aanmerking komen.

2.2 kwaliteit en infrastructuur

De aanpak die is gekozen om de opgave uit hoofdstuk 1 te realiseren, onderscheidt twee ontwikkellijnen, te weten **kwaliteit** en **infrastructuur**.

Kwaliteit

Deze beleidsagenda brengt tot uiting dat de HBO-raad, VNSU en ik met een gezamenlijke aanpak de urgentie en complexiteit van de gesignaleerde knelpunten aankunnen. Dat wil zeggen dat de

⁶ Zie verder paragraaf 3.3

⁷ Pabo's, 1^e en 2^e graads HBO-opleidingen, opleidingen voor speciaal onderwijs en ULO's

instellingen in staat zijn en gestimuleerd worden fundamentele en redelijk ingrijpende stappen te zetten, zonder het stelsel van opleidingen volledig op zijn kop te zetten.

De drie genoemde partijen leggen met deze beleidsagenda resultaatafspraken vast die instellingen stimuleren hun opleidingen individueel en gezamenlijk te verbeteren. Voorafgaand wil ik de afspraken over kwaliteitszorg in herinnering brengen die in de wet zijn vastgelegd. Deze afspraken zijn niet nieuw, maar ze zijn onlosmakelijk verbonden met het gezamenlijke voornemen om de kwaliteit te verbeteren.

Uitvoering afspraken kwaliteitszorg

De verantwoordelijkheid voor die kwaliteit ligt in de eerste plaats bij de opleidingen. Zij werken aan de hand van de kwaliteitszorgafspraken die op basis van de WHW met het hoger onderwijs zijn gemaakt, en de rollen, verantwoordelijkheden en procedures die daarbij gelden.

De bevindingen van visitatiecommissies zijn in het systeem van kwaliteitszorg een belangrijk ankerpunt. De opleidingen voor leraren basisonderwijs en de opleidingen voor leraren van de tweede graad hebben ook de beschikking over uitspraken van de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO). Opleidingen die volgens die uitspraken van de NVAO substantieel moeten verbeteren (SV) of een langdurig ernstig tekort (LET) vertonen, zullen in overeenstemming met de kwaliteitssystematiek in de WHW, op korte termijn zichtbaar moeten verbeteren. Dat wil zeggen dat:

- opleidingen met een SV uiterlijk twee jaar na die vaststelling moeten voldoen aan de eisen;
- opleidingen met een LET uiterlijk een jaar na die vaststelling moeten voldoen aan de eisen.

De wet en de daarop gebaseerde eerdergenoemde afspraken over kwaliteitszorg in het HO geven mogelijkheden (zoals ontneming van rechten) als opleidingen die resultaten niet halen. Daarom is het niet nodig hierover verdere afspraken vast te leggen.

Gezamenlijke afspraken kwaliteit

Complementair aan de activiteiten van individuele instellingen zullen een aantal kwaliteitsaspecten gezamenlijk worden opgepakt. Daarbij onderscheiden we afspraken op de volgende terrein:

- instroom en EVC,
- borging HO-niveau en bekwaamheidseisen,
- examens,
- de opleidingsschool/leren op de werkplek,
- het opleidingspersoneel en
- interne kwaliteitsborging.

In 2006 zullen deze activiteiten tot de eerste zichtbare resultaten moeten leiden. In hoofdstuk 3 worden de afspraken verder uitgewerkt.

Infrastructuur

Verder maken we afspraken over meer randvoorwaardelijke aspecten, zoals de kwaliteit van het personeel aan de opleidingen en over vormen van samenwerking en bundeling van expertise.

De al bestaande vormen van (boven)regionale samenwerking tussen de opleidingen onderling en tussen de opleidingen en de scholen, zullen worden geïntensiveerd en versterkt. Die samenwerking heeft primair tot doel:

- een betere afstemming tussen vraag en aanbod te realiseren
- de kwaliteit en de toegankelijkheid van de kleine vakken te verbeteren

- de doorstroom binnen de beroepskolom (verticaal en horizontaal⁸) te verhogen
- meer mogelijkheden te creëren voor differentiatie en maatwerk in het opleidingsaanbod
- de kennis- en expertise-uitwisseling op het terrein van opleiden en innovatie tussen (opleidings)scholen en opleidingen te verbeteren.

We onderscheiden afspraken ten aanzien van:

- samenwerkingsverbanden van opleidingen in de regio (of waar relevant: bovenregionaal)
- landelijke centra voor inhoudelijke en didactische expertise (bijv. moderne vreemde talen, rekenen/wiskunde) die deze expertise beschikbaar stellen aan de opleidingen in de regio.

Zichtbare geconsolideerde resultaten op dat punt willen we eind 2008 bereiken. Om dat te kunnen bereiken zal in 2006 het bestek gereed moeten zijn, d.w.z. plannen zijn dan ingediend en beoordeeld. In hoofdstuk 4 zijn deze afspraken uitgewerkt.

⁸ Verticaal: van mbo tot masters

Horizontaal: van docent basisonderwijs tot docent tweedegraads en vice versa

3 Prestatieafspraken Kwaliteit

3.1 Kwaliteit: instroom en EVC

Uitgangspunt

Kwaliteit van de instroom

De kwaliteit van instroom in met name de opleiding voor leraren basisonderwijs staat regelmatig ter discussie. Het is duidelijk dat er een “ondergrens” is aan vooropleidingseisen voor het HO. Zo was tot voor kort - bij wijze van uitzondering - voor enkele cohorten toelating mogelijk op basis van een Mbo-getuigschrift op niveau 3. Dergelijke uitzonderingen zullen niet meer worden gemaakt.

Maar er blijven vraagtekens bij de kwaliteit van de studenten die zich voor de Pabo inschrijven en dan vooral als het gaat om de beheersing van de Nederlandse taal en de rekenvaardigheid. De HBO-raad heeft zich er om die reden voorstander van getoond dat iedere Pabo-student wiskunde moet hebben gehad in het examenpakket van zijn vooropleiding, temeer nu is besloten dat wiskunde vanaf 1 augustus 2007 geen examenvak zal blijven in het profiel Cultuur en Maatschappij.

We zijn het met elkaar eens dat OCW en instellingen/scholen voor HO, VO en BVE op korte termijn samen oplossingen voor dit probleem moeten vinden. Het gaat om basisvaardigheden die elke VO- en MBO-leerling zou moeten hebben op het terrein van rekenen en taal en niet om grondige beheersing van de wiskunde op eindexamenniveau VO of een gedegen kennis van de Nederlandse literatuur. Bij het zoeken naar oplossingen zullen verschillende alternatieven goed op hun haalbaarheid en opbrengst worden gewogen. We menen dat het vooruitlopend op de uitkomst van dit proces niet verstandig is nu de huidige vooropleidingseisen te wijzigen.

Bij de universitaire lerarenopleiding staat de kwaliteit van de instroom overigens niet ter discussie omdat de instroomeis voor de één- respectievelijk tweejarige opleiding een WO-master respectievelijk WO-bachelor is.

EVC

Opleidingen zullen meer garanties gaan creëren voor de vaststelling van individuele kwaliteit van de op enig moment instromende student (EVC). De hoger onderwijswetgeving legt bij de examencommissie de exclusieve bevoegdheid tot het verlenen van vrijstellingen in vervolg daarop.

Uit het rapport “*Bevoegd zijn en bekwaam blijven! EVC voor nieuw en zittend onderwijspersoneel*”⁹ blijkt dat binnen de lerarenopleidingen EVC zich voornamelijk richt op het toetsen van de geschiktheid van zij-instromers in het beroep en dat op het punt van het valideren van de EVC-instrumenten nog het nodige te verbeteren valt.

In de prestatieagenda 2005 OCW – HBO-raad is opgenomen dat hogescholen EVC-centra ontwikkelen om meer deelnemers uit tot nu toe moeilijk bereikbare doelgroepen naar het hbo te trekken. Potentiële studenten kunnen bij deze EVC-centra een assessment ondergaan waarbij – onder verantwoordelijkheid van de Examencommissie - reeds verworven competenties worden vastgesteld mede in relatie tot de te volgen opleiding en het verlenen van eventuele vrijstellingen. Op grond van de EVC-procedure kan door de Examencommissie van een opleiding een advies of maatwerkprogramma voor individuele studenten worden opgesteld voor het bereiken van de bachelor- of mastergraad. De

⁹ *Bevoegd zijn en bekwaam blijven! EVC voor nieuw en zittend onderwijspersoneel* (Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt en CINOP Advies B.V., Nijmegen/s-Hertogenbosch, mei 2005)

assessmentprocedure wordt vastgesteld door de Examencommissie en is object van het interne stelsel van kwaliteitszorg en de externe kwaliteitsborging in het kader van de accreditatie. HBO-raad, VSNU en OCW zullen op dit onderwerp nader ingaan in een uitwerkingsnotitie.

Wat willen we bereiken?

Kwaliteit van de instroom

Uiterlijk eind 2006 zijn gezamenlijk overeengekomen maatregelen in uitvoering genomen die moeten garanderen

- dat studenten die zich voor de Pabo inschrijven beschikken over een substantieel hoger niveau van taal- en rekenvaardigheid dan thans gemiddeld het geval is,
- dat het instroomniveau aan het begin van de studie voor elke student is bepaald, waarbij is vastgesteld welke deficiënties uiterlijk aan het eind van het eerste inschrijvingsjaar moeten zijn weggewerkt,
- dat studenten die deficiënties op het punt van genoemde vaardigheden niet in dat jaar kunnen wegnemen, hun studie aan de Pabo niet zullen voortzetten. Dat betekent dat het eerste inschrijvingsjaar zo is ingericht dat over elk van de studenten een onderbouwd advies kan worden gegeven over de voortzetting van de studie (art. 7.8b, eerste lid WHW), waaraan zo nodig een afwijzing is verbonden (artikel 7.8b, derde lid WHW), en dat het studieadvies in ieder geval een oordeel bevat over de geschiktheid van betrokkene wat betreft de voor het beroep noodzakelijke kennis van taal en rekenen.

EVC

In 2007 beschikken de instellingen die lerarenopleidingen verzorgen over gevalideerde instrumenten op basis waarvan instromende studenten en toekomstige beroepsbeoefenaren kunnen aantonen over welke competenties hij beschikt.

Hoe willen we dat bereiken?

Kwaliteit van de instroom

- 1 oktober 2005:
 - OCW heeft samen met instellingen voor hoger en beroepsonderwijs en scholen voor voortgezet onderwijs reële alternatieven geïdentificeerd die kunnen bijdragen aan een substantieel hoger niveau van taal- en rekenvaardigheid bij die personen die zich willen inschrijven aan een opleiding voor leraren basisonderwijs. Alternatieven die daarbij als kansrijk worden geïdentificeerd, zullen worden gewogen op doeltreffendheid, haalbaarheid, draagvlak bij scholen en instellingen en op de vraag of invoering ervan recht doet aan de nagestreefde autonomie van de school. Uiterlijk medio 2006 heeft die weging tot conclusies geleid en worden acties geïmplementeerd.
De alternatieven kunnen in beginsel betrekking hebben op bijvoorbeeld
 - herkenbare aandacht in de onderbouw VO en/of in bovenbouw VO en beroepsonderwijs, bijvoorbeeld in de vorm van een apart programma voor rekenen en taal dat in overleg met het hoger beroepsonderwijs kan worden ontwikkeld. Scholen zouden dat programma facultatief en buiten het examen kunnen aanbieden,
 - toetsing van de vaardigheden van de leerling op dit punt,
 - gericht gebruik van de vrije ruimte in de curricula van scholen voor voortgezet onderwijs en instellingen voor beroepsonderwijs,

- nadere vooropleidingseisen
 - etc.
- de instellingen die een opleiding voor leraar basisonderwijs verzorgen hebben samen een opzet voor een diagnostische toets voor Pabo-studenten gereed. Onder verantwoordelijkheid van de examencommissie van de instelling wordt de toets nader ingevuld en vastgesteld.
- Vanaf 1 augustus 2006
Elke instromende Pabo-student legt een diagnostische toets af en krijgt aan het eind van het eerste studiejaar een (bindend) studieadvies.

EVC-procedures

De instellingen die lerarenopleidingen verzorgen, hebben in aanvulling op, respectievelijk inkleuring van de afspraken uit de prestatieagenda OCW – HBO-raad op:

- 1 maart 2006 de EVC-principes verhelderd en verspreid,
- 1 augustus 2006 de 'good practices' EVC verzameld en verspreid,
- 1 januari 2007 EVC-instrumenten doorontwikkeld, vastgesteld, gestandaardiseerd en gevalideerd en
- 1 augustus 2007 een goede uitvoeringspraktijk van EVC gerealiseerd.

3.2 Kwaliteit: HO-niveau en bekwaamheidseisen

Uitgangspunt

De opleidingen in het HO moeten breed zijn, gericht op bekwaamheidseisen waar ze voor opleiden - met mogelijk verdiepingen voor aspecten of delen van het onderwijs - en van HO-niveau. Instellingen zorgen ervoor dat de door visitatiecommissie en NVAO geconstateerde tekortkomingen, afzonderlijk en gezamenlijk, worden weggewerkt.

Wat willen we bereiken?

Uiterlijk in 2007 werken opleidingen met curricula die passen bij de nieuwe - op basis van de wet B10 vastgestelde - relatief brede sets van bekwaamheidseisen en van HO-niveau zijn. Die curricula zullen variëteit en flexibiliteit kennen, rekening houdend met behoeften van diverse doelgroepen en diverse instroommomenten (EVC). Ze zullen leiden tot het voldoen aan voor die opleiding relevante bekwaamheidseisen, en diverse uitstroomprofielen kennen. Met uitstroomprofielen kan – met behoud van breed civiel effect – de brede bekwaamheid van de opgeleide verder worden ingekleurd door specialisatie voor bijvoorbeeld een deel van het onderwijs (bijvoorbeeld onder- of bovenbouw PO, vmbo/beroepsonderwijs) of een bepaald aspect (zoals kennisontwikkeling).

Hoe willen we dat bereiken?

- Uiterlijk op 1 september 2006 hebben de instellingen met behulp van bekwaamheidseisen en Dublin-descriptoren, zoveel mogelijk samen, eenduidig het HO-niveau bepaald¹⁰ en de focus op het beroep vastgesteld. De instellingen implementeren die afspraken in hun curricula met het

¹⁰ D.w.z. ze hebben afspraken gemaakt over het niveau dat van een lerarenopleiding op bachelor-respectievelijk masterniveau mag worden verwacht.

oog op de eerstvolgende accreditatie. Dit vormt tevens een belangrijke basis voor het toetsingskader voor VBI en NVAO.

- Instellingen leggen de profielen van hun opleidingen vast
 - elke instelling heeft in oktober 2005 het door hem gewenste profiel van zijn opleidingen beschreven. Daarin wordt onder meer aangegeven en toegelicht wat de kern zal zijn van de opleiding, welke differentiaties en specialisaties er zullen zijn, welke uitstroomprofielen zullen worden ingericht etc.
 - In december 2005/januari 2006 worden die profielen door de instellingen besproken op een werkconferentie gericht op het bepalen van de erop volgende gezamenlijke activiteiten.
 - In de zomer van 2006 hebben de instellingen een gezamenlijke beschrijving gereed van generieke opleidingscompetenties gebaseerd op vastgestelde bekwaamheidseisen. Daarbij wordt aangegeven en toegelicht dat de uitwerking van opleidingscompetenties kan rekenen op draagvlak in het (brede) veld waarvoor wordt opgeleid en in het bijzonder bij de beroepsgroep en bij de scholen in de regio. De beroepsgroep moet zich er in kunnen herkennen en scholen moeten kunnen vaststellen dat rekening wordt gehouden met wensen die zij hebben aanvullend op de bekwaamheidseisen.

3.3 Kwaliteit: examens

Uitgangspunt

De hoger onderwijswetgeving legt bij de examencommissie de exclusieve bevoegdheid tot het geven van het oordeel of een getuigschrift kan worden uitgereikt. Met dat getuigschrift wordt aangegeven dat de bezitter ervan HO-niveau heeft en voldoet aan de bekwaamheidseisen en op grond daarvan kan worden benoemd aan elke school in Nederland waarop die eisen betrekking hebben.

Visitatiecommissies hebben t.a.v. opleidingen in het HBO zorg geformuleerd over de systemen van toetsing en examinering. Op dit punt willen we tot afspraken komen met alle HBO- en WO-lerarenopleidingen.

Wat willen we bereiken?

De instellingen zorgen er individueel en gezamenlijk voor dat uiterlijk begin 2007 de geformuleerde zorg op het punt van toetsing en examinering is weggenomen.

Dat stelt onder meer eisen aan

- transparantie van toetsing en examinering,
- intersubjectiviteit van beoordeling
- het voor een belangrijk deel curriculumonafhankelijk inrichten van de examens. Studenten moeten immers kunnen aantonen over welke competenties zij beschikken, ongeacht de vraag op welke wijze ze die competenties hebben verworven. Denken in termen van leerrechten en competentiegericht opleiden impliceert dat uitspraken van examencommissies op dat niveau door de examencommissie van een andere instelling kunnen worden overgenomen.
- de betrokkenheid van mentoren en begeleiders vanuit de beroepspraktijk bij de beoordeling van het feitelijk functioneren in de beroepspraktijk.

Hoe willen we dat bereiken?

De prestatieagenda 2005 OCW - HBO-raad stelt dat HBO-raad en OCW op korte termijn afspraken maken over de indicatoren waarmee de verdere versterking van de kwaliteit wordt gemonitord,

inzichtelijk gemaakt en verbeterd.

We spreken af dat dit voor lerarenopleidingen in ieder geval omvat dat

- de instellingen zich in 2006 gezamenlijk uitspreken over standaarden voor examens en EVC onder meer gericht op de gewenste transparantie, intersubjectiviteit, curriculumafhankelijkheid. In dat verband maken zij afspraken over de wijze waarop de examencommissies kwaliteit en onafhankelijkheid waarborgen en het oordeel van beroepsgroep en het afnemend veld bij de beoordeling betrekken. Het in de examencommissie opnemen van deskundigen van buiten de instelling kan daarbij een optie zijn.
- uiterlijk eind 2006 maakt elke instelling daarop aansluitend transparant
 - wat de eigen standaarden zijn
 - of er aanleiding is geweest om werkwijze of samenstelling van de examencommissie te herzien
 - op welke wijze is geborgd dat uitslagen van EVC-procedures en examens “civiel effect” hebben, m.a.w. onder welke voorwaarden de examencommissies uitspraken van andere examencommissies op dit punt zullen overnemen.
- deze afspraken niet alleen de opleidingen in het HBO maar ook die in het WO betreffen. Hierover zullen nadere afspraken in een uitwerkingsnotitie worden vastgelegd.

3.4 Kwaliteit: de opleidingsschool/leren op de werkplek

Uitgangspunt

De opleidingen zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van de opleiding en voor het afgeven van het getuigschrift. Daarmee zijn ze - samen met de school - ook verantwoordelijk voor de kwaliteit van het leren in de beroepspraktijk. Naast stages heeft het werkplekleren de afgelopen jaren een krachtige impuls gekregen door de introductie van de leraar in opleiding en de zij-instromer in het beroep. Zij-instromers worden (in samenwerking met de lerarenopleidingen) op de werkplek opgeleid, maar ook zittend (ondersteunend) personeel en studenten/leraren in opleiding krijgen in toenemende mate de gelegenheid werken en leren te combineren. De ervaring leert dat door het leren op de werkplek een geheel nieuwe dynamiek binnen scholen ontstaat: leren, werken, opleiden en professionaliseren komen als functies in de school bij elkaar. Een leven lang leren voor onderwijspersoneel krijgt concreet vorm. Daar komt bij dat scholen – door hun directe betrokkenheid bij het leren op de werkplek- sterker worden in hun vraagarticulatie naar opleidingen.

Een aantal (vooral grotere) scholen voor PO, VO en BVE neemt nu al – in afstemming met de lerarenopleidingen - een belangrijk deel van het opleidingstraject voor hun rekening. Een relatief groot deel van hun formatie wordt bezet door leraren die nog in opleiding zijn, waarvan een aantal na het afronden van de opleiding elders een betrekking zal vinden. Die scholen leiden dus in belangrijke mate voor meer dan hun eigen behoefte op. Scholen die bereid zijn op een dergelijke substantiële manier bij te dragen aan de opleiding van leraren en daartoe samenwerken met lerarenopleidingen zouden daarvoor een financiële tegemoetkoming moeten kunnen ontvangen.

Daarnaast zijn er scholen die de opleidingsfunctie combineren met een sterk op de praktijk gerichte onderzoek- en innovatiecomponent. In nauwe samenwerking met hogescholen en universiteiten wordt een ‘academische school’ of professional development school vormgegeven waar - een beetje naar het voorbeeld van de relatie tussen medische faculteiten en academische ziekenhuizen - leren, opleiden, reflectie op beroep, ontwikkelingsgericht onderzoek, kenniscirculatie en innovatie hand in hand

gaan¹¹.

Wat willen we bereiken?

- Duurzame borging van de kwaliteit van het leren in de beroepspraktijk in het algemeen. Met het oog daarop willen we meer inzicht hebben in de wijze waarop een adequaat toezicht op de praktijkcomponent en de toetsing daarvan vorm kan krijgen.
- Ruimte voor scholen die bereid en in staat zijn voor meer dan hun eigen behoefte op te leiden en/of ruimte voor scholen die het opleiden in de school verbinden met onderwijsinnovatie binnen de school en fundamentele kennisontwikkeling. Met het oog daarop willen we dat er uiterlijk in 2008, op basis van relevante praktijkvoorbeelden, een goed beeld is van de opleidingsschool die opleidt voor de markt en de academische opleidingsschool. Daarbij willen we weten onder welke randvoorwaarden:
 - deze opleidingsscholen een succes kunnen zijn, en
 - de kwaliteit van het opleiden in deze scholen duurzaam geborgd is.

Hoe willen we dat bereiken?

- Borging van kwaliteit van het leren op de werkplek vraagt om goede afspraken over het toezicht. NVAO en inspectie hebben daar onderscheiden rollen. In 2005 bespreekt OCW met NVAO en inspectie hoe dat (op elkaar afgestemd) toezicht in beider toezichtskaders is/wordt verweven en hoe dat tot voor ieder transparante oordelen leidt.
- Medio 2006 hebben de gezamenlijke opleidingen (relatief los van hierna genoemde pilots) met het beroepsveld een aantal bruikbare voorbeelden van overeenkomsten met scholen ontwikkeld, waarin aandacht wordt besteed aan
 - competenties die op de werkplek zullen worden verworven/verder ontwikkeld
 - onderdelen van het curriculum die daarmee samenhangen
 - de wijze waarop en condities waaronder die onderdelen op de werkplek worden ontwikkeld en de diverse verantwoordelijkheden van opleiding en school daarbij
 - de betrokkenheid van de school bij de beoordeling van het resultaat van het leren op de werkplek.
- In schooljaar 2005/2006 start een aantal scholen (po, vo, bve samen) i.s.m. een lerarenopleiding naar keuze met dieptepilots 'Opleiden in de school' die uiterlijk in schooljaar 2007/2008 tot resultaten moeten leiden. In de pilots wordt onderzocht aan welke *kwaliteitscriteria* een opleidingsschool (waaronder bijv. ook kwaliteitscriteria/competenties voor opleiders in de school) moet voldoen en wordt duidelijk gemaakt hoe het werkpleklernen wordt geborgd én toetsbaar gemaakt. Ook wordt onderzocht welke extra investeringen, zowel in personele als in materiële zin, deze opleidingsscholen moeten doen en hoe financiering vanuit OCW op termijn vorm kan krijgen.

Een aantal opleidingsscholen (PO, VO en BVE) zal het opleiden in de school in de pilot verbinden met onderwijsinnovatie en onderzoek binnen de school. Die scholen onderzoeken onder welke voorwaarden de academische opleidingsschool een succes kan zijn. Voorwaarde daarbij is samenwerking met lerarenopleidingen, hoogleraren, lectoren, wetenschappers etc uit de regio. Lerarenopleidingen hebben immers mede een taak als het gaat om de ontwikkeling van het beroep en de school.

¹¹ De term "academische school" impliceert dus niet dat op die school wordt opgeleid tot academisch niveau.

- De wijze waarop de pilots worden ondersteund zal spoedig worden uitgewerkt. In ieder geval zullen deelnemers aan de pilots daarin ook zelf investeren.

3.5 Kwaliteit: het opleidingspersoneel aan de lerarenopleiding

Uitgangspunt

Goed opleidingsonderwijs vergt goed opleidingspersoneel. In de prestatieagenda 2005 OCW- HBO-raad zijn intenties opgenomen o.m. op het punt van het verhogen van het aantal gepromoveerden.

Wat willen we bereiken?

- De instellingen dragen er zorg voor dat de afspraak in de prestatieagenda OCW – HBO-raad over het verhogen van het aantal gepromoveerden zodanig wordt uitgewerkt dat toename van het aandeel gepromoveerden werkzaam aan lerarenopleidingen ten gevolge daarvan ten minste toeneemt met een percentage overeenkomend met het aandeel van ingeschrevenen in lerarenopleidingen.
In aanvulling biedt de minister de mogelijkheid tot verdere groei van dat aandeel gepromoveerden aan lerarenopleidingen door het in de prestatieagenda overeengekomen budget 2005 t/m 2008 te verhogen met M€ 0,5 in 2006 oplopend tot M€ 1,5 in 2008 t.b.v. de vervanging van opleidingspersoneel in lerarenopleidingen dat tijd investeert in de promotie. Voorwaarde daarbij is wel dat er enige zekerheid zal zijn dat de gepromoveerden nadien hun expertise blijven leveren aan de opleiding. Deze verhoging komt naar evenredigheid beschikbaar voor HBO- en WO-lerarenopleidingen.
- Lerarenopleidingen stellen hun personeel ook in staat te participeren in professionaliseringsactiviteiten bijvoorbeeld aan activiteiten gericht op registratie als opleidingsdocent door de beroepsgroep (Velon).

3.6 Kwaliteit: interne kwaliteitsborging

Uitgangspunt

Opleidingen zullen instrumenten en processen hanteren die voortdurend actuele informatie geven over de geleverde kwaliteit (mede in relatie tot de kwaliteit van andere opleidingen die tot dezelfde kwalificatie leiden) en behoud en ontwikkeling van kwaliteit bevorderen. Belangrijke indicator is de tevredenheid van de opgeleide en zijn werkgever.

Wat willen we bereiken?

- alle lerarenopleidingen hebben uiterlijk in 2006 een goed functionerend en gedragen (en waar mogelijk door ICT ondersteund) systeem van interne kwaliteitszorg met het oog op de eerstvolgende accreditatie,
- Uiterlijk in 2006 hebben zij ook gezamenlijk afspraken gemaakt en in uitvoering genomen over benchmarking op (afstudeer)rendement en tevredenheid van de klanten (initiële studenten, zij-instromers én scholen).

Hoe willen we dat bereiken?

Ook hier zal - net als t.a.v. de examens – worden aangesloten op de prestatieagenda 2005 OCW - HBO-raad. D.w.z. dat

- HBO-raad en OCW op korte termijn afspraken maken over de indicatoren waarmee de verdere versterking van, in dit geval de interne kwaliteitszorg, wordt gemonitord en de resultaten daarvan inzichtelijk worden gemaakt. In het verlengde daarvan worden afspraken gemaakt over de verbetering van de kwaliteit.
- HBO-raad de ontwikkeling van onderwijskwaliteit zal volgen, conform de door de WRR neergelegde uitgangspunten ten aanzien van extern toezicht en verbeterbeleid.
In de prestatieagenda 2005 OCW - HBO-raad is daarover het volgende afgesproken
 - In 2005 wordt een landelijke rapportage voorbereid over de tevredenheid van studenten, uit te voeren door de hogescholen. Op basis van het onderzoek wordt eens per twee jaar gerapporteerd aan OCW.
 - De HBO-monitor bevat gegevens over het succes van hbo-afgestudeerden op de arbeidsmarkt. In 2005 wordt de monitor aangepast zodat de aandacht voor de verworven competenties, alsmede voor de aansluiting onderwijs - arbeidsmarkt wordt versterkt.
- Niet alleen het extern rendement, maar ook het afstudeerrendement vraagt om aandacht. In de prestatieagenda is daarover opgemerkt dat het rendement van hogescholen moet toenemen. Rendement wordt daarbij gedefinieerd als het percentage studenten dat de studie binnen het hoger onderwijs voortzet dan wel een ho-diploma behaalt, gecorrigeerd voor achtergrondkenmerken. Kwaliteitsverhoging zal hier een belangrijke bijdrage aan moeten leveren, mede gelet op de deelname van nieuwe doelgroepen waarvoor het volgen van hoger onderwijs nog niet traditioneel verankerd is. Hogescholen werken, aldus de prestatieagenda, op basis van een benchmark gericht aan het verbeteren van het rendement in opleidingsdomeinen/richtingen, waar zij een duidelijke achterstand hebben.
In aanvulling op de prestatieagenda komen OCW en de HBO-raad overeen dat voor de HBO-lerarenopleidingen daarbij de doelstellingen zullen gelden die zijn genoemd in het beleidsplan onderwijspersoneel (afstudeerrendement van tenminste 60% na 5 jaar)
Het bereiken van die doelstelling is mede afhankelijk van het bereiken van de doelstelling die in deze beleidsagenda is geformuleerd over de kwaliteit – onder meer waar het gaat om de taal- en rekenvaardigheid - van de instroom van studenten in de opleidingen, waaronder de selectieve werking van het studieadvies.
- OCW en VSNU zullen in 2005 afspraken maken over tevredenheid en rendement die waar mogelijk overeenkomen met de hierboven genoemde afspraken met de HBO-instellingen.

3.7 Masters in het onderwijs

De universitaire lerarenopleidingen hebben de ambitie een opleiding tot researchmaster te verzorgen. Het gaat daarbij om een landelijke (vak)didactische master, waaraan alle universitaire lerarenopleidingen (hoogleraren en universitair hoofddocenten vakdidactiek). Studenten ontplooiën onderzoeksactiviteiten (waaronder bijvoorbeeld ontwerpgericht onderzoek) in en rond de school en het schoolvak, dragen daarmee bij aan de vakinhoudelijke en vakdidactische ontwikkeling en de schoolontwikkeling en verwerven tegelijk hun onderwijsbevoegdheid. Zo'n opleiding vormt een goede voorbereiding op een promotietraject en zal daarmee bijdragen aan het vergroten van het aantal gepromoveerden werkzaam in de school of elders in de educatieve infrastructuur toeneemt. Met dit voorstel zou een waardevolle bijdrage kunnen worden geleverd aan de kennis- en ontwikkelfunctie die we in scholen en opleidingen zouden willen versterken, zo menen de universiteiten.

Verder vinden de hogescholen de ontwikkeling en bekostiging van professionele, educatieve masters noodzakelijk. Deze educatieve masteropleidingen hebben ten doel de mogelijkheden van leraren om zich verder te professionaliseren te vergroten en daarmee de schoolontwikkeling bevorderen. Zij achten de ontwikkeling van een samenhangend stel van educatieve masteropleidingen wenselijk op de gebieden onderwijsmanagement, leraar voorbereidend hoger onderwijs, speciale onderwijszorg, en pedagogiek en didactiek. Naast het onderwijs in brede zin, zijn deze opleidingen ook gericht op het terrein van de jeugdzorg, de opvoedingsondersteuning en de ontwikkelingsstimulering en bieden ze carrièremogelijkheden buiten de school. De hogescholen vinden dit laatste zeker ook van belang vanwege de ontwikkeling van het concept 'brede school'.

Het platform voor de beroepen in het onderwijs, dat begin dit jaar is ingesteld, heeft als één van de prioritaire aandachtsgebieden het doen van een uitspraak over de behoefte aan educatieve masters in het onderwijs. Het nemen van een beslissing over het instellen van HBO- en/of researchmasters zou dan ook moeten worden gebaseerd op een uitspraak door het platform en vervolgens op de uitspraak van de NVAO of de voorgenomen opleiding de toets doorstaat die voor nieuwe masteropleidingen van toepassing is. De instellingen kunnen op korte termijn hun voorstellen op dit punt onder de aandacht van het platform brengen. Bovendien zou moeten worden gezien of er geen belemmeringen zijn wat betreft doelmatigheid. In een brief van 25 februari 2005 (HO/BL/2005/4256) aan alle universiteiten is aandacht gegeven aan die toetsing en de specifiek voor de researchmaster geldende eisen. Positieve uitspraken van het platform voor de beroepen in het onderwijs en van de NVAO in de richting van OCW zijn dus nodig. Die uitspraken impliceren niet automatisch dat er ook recht is op bekostiging. Daarvoor gelden de afspraken die in het algemeen gelden voor bekostiging van masteropleidingen.

Verder hebben de ULO's de ambitie een eenjarige master Opleidingskunde voor lerarenopleiders aan te bieden. Zij willen ook die masteropleiding in samenwerking tussen alle ULO's en betreffende HBO-lectoren opzetten. Deze master biedt, zo is de ambitie, lerarenopleiders in opleiding een opleidingscontext met differentiatie naar sector.

Een uitspraak van het platform voor de beroepen in het onderwijs op dit punt is niet strikt noodzakelijk. Het gaat immers om een master die is gericht op de opleiding van lerarenopleiders. Het platform richt zich vooral op personeel in PO, VO en BVE. Oordelen over de doelmatigheid, de kwaliteit en de vraag of het gaat om een WO-master of een professional master zijn wel voorwaarde voor een definitieve beslissing op dit punt.

Bij de ontwikkeling van een samenhangend stelsel van educatieve masteropleidingen aan hogescholen en universiteiten is samenwerking tussen beide typen instellingen wenselijk.

4 Infrastructuur

Uitgangspunt

Opleidingen zullen alleen blijvend voldoende kwaliteit en kwantiteit kunnen leveren als ze de infrastructuur serieus tegen het licht houden en zo nodig aanpassen. De schaalgrootte van de opleidingen, de noodzaak vakinhoudelijke en -didactische expertise zeker te stellen, de afstemming tussen vraag en aanbod, de doorstroom binnen de beroepskolom en de kenniscirculatie tussen scholen, opleidingen en universiteiten, vragen om aanpassingen die spoedig in gang worden gezet. Die aanpassingen zijn géén doel op zichzelf. Ze zijn instrument om kwaliteit en kwantiteit duurzaam te borgen. De mogelijke aanpassingen starten ook niet van voor af aan. Er zijn al veel regionale samenwerkingsverbanden tot stand gebracht en opleidingen zullen onder meer willen voortbouwen op hun ervaringen met bijvoorbeeld het actieplan Pabo, het programma Educatief partnerschap of de vernieuwingsplannen in het kader van het ULO-convenant. De bestaande samenwerkingsvormen zullen de komende jaren echter versterkt en geïntensiveerd moeten worden. De opleidingen zelf zijn als eerste aan zet om de best mogelijke en best bij hen passende (aanpassing van de) infrastructuur te vinden. In een enkel geval kan een bovenregionaal verband worden ondersteund. Dat geldt bijvoorbeeld vanwege keuzen op landelijke denominatieve grondslag.

Ook is denkbaar dat bestaande samenwerkingsverbanden van opleidingen voor leraren basisonderwijs als verband een samenwerking aangaan met andere lerarenopleidingen. Ondersteuning van die samenwerking kan alleen als de samenwerkingsplannen gericht zijn op de hierna genoemde resultaatsafspraken en voldoen aan de geldende voorwaarden (zie volgende pagina). Verder moet(en) het samenwerkingsplan/de samenwerkingsplannen voldoen aan de behoefte (van scholen en studenten) in de regio('s).

Wat willen we bereiken?

Regionale samenwerkingsverbanden waarin Pabo's en door hogescholen en universiteiten verzorgde lerarenopleidingen deelnemen¹², die duurzame onderlinge verplichtingen aangaan en vanuit het samenwerkingsverband een niet vrijblijvende samenwerking hebben met het scholenveld (po, vo en bve)¹³ en met elkaar een werkprogramma met resultaatsafspraken zijn overgekomen over:

- Een betere (onderlinge) afstemming van het opleidingsaanbod op de vraag in de regio, met meer mogelijkheden voor differentiatie en maatwerk,
- Een goed en toegankelijk aanbod van kleine vakken,

¹² We verwachten echter ook meerwaarde van bijdragen vanuit andere delen van hogescholen en universiteiten, van het door de Open Universiteit Nederland ingerichte Ruud de Moorcentrum, en van samenwerking met (innovatieve of 'academische') scholen, met ROC's die ook voor het onderwijs opleiden en met andere functies ten dienste van de school (zoals schoolbegeleiding) vorm krijgt.

¹³ zie ook: Eindrapportage werkgroep dynamisering beroepsonderwijs (pagina 4), *Beroepswijs beroepsonderwijs*, Frans Leijnse, Jan Willem Vos, Jurgen Geelhoed, 8 oktober 2004

- Een zodanige afstemming van aanbod, curricula en begeleidingsvormen dat de doorstroom binnen de beroepskolom wordt verbeterd,
- Verankering van de vak- en vakdidactische expertise,
- Een verbeterde kenniscirculatie tussen opleidingen en scholen, waaronder ook versterking van het praktijkgerichte onderzoek.

Daarnaast willen we dat op enkele (vak)gebieden expertise op één locatie wordt gebundeld, verder ontwikkeld en vanuit die centra breed beschikbaar gesteld. We denken aan 5 tot 7 centra, bijvoorbeeld voor gebieden als rekenen/wiskunde, talen, economie/handel, techniek. Deze expertisecentra zullen de expertise overdragen aan de opleidingen (Pabo's, 2e en 1e graads opleidingen) in de regio.

Die centra worden bij voorkeur ondergebracht bij voornoemde regionale samenwerkingsverbanden, die daarvoor een aanvullend voorstel kunnen indienen.

Hoe willen we dat bereiken?

- Opleidingen die naar een regionaal samenwerkingsverband streven, kunnen begin 2006 projectplannen indienen om deze samenwerking vorm te geven.
De voorwaarden waaraan deze plannen moeten voldoen en de voorwaarden voor subsidiëring zullen nader worden uitgewerkt. Voorwaarden zijn in ieder geval
 - initiatief in de regio en duidelijke invloed van scholen in de regio
 - deelname van bij voorkeur tenminste $\frac{3}{4}$ van de mogelijke deelnemers (lerarenopleidingen) in die regio
 - gebaseerd op stevige bestuurlijke afspraken van de deelnemers
 - die zijn uitgewerkt in een resultaatgericht en contractueel vastgelegd werkprogramma, waarin heel helder resultaten zijn vastgelegd en de mijlpalen die relevant zijn voor het bereiken van die resultaten
 - met expliciete afspraken over de verantwoordelijkheidsverdeling tussen opleidingen en scholen bij het (dual) opleiden van personeel en over de relatie met de al bestaande regionale platforms
 - en een heldere beschrijving van ieders inbreng, waaronder de inbreng op het terrein van ontwikkelingsgericht en fundamenteel onderzoek.
- indien de samenwerkingsverbanden opteren voor een landelijk expertisecentrum als bedoeld in deze agenda, worden de voornemens daarvoor als aanvullend onderdeel van het plan uitgewerkt. Voorwaarde is daarbij in ieder geval alle instellingen met opleidingen voor het voortgezet onderwijs in de regio in dat samenwerkingsverband zijn opgenomen.
- De plannen worden ter beoordeling voorgelegd aan een onafhankelijke beoordelaar. Deze zal in ieder geval moeten vaststellen dat de samenwerkingsplannen daadwerkelijk bijdragen aan een kwalitatieve en kwantitatieve verbetering van de afstemming tussen vraag en aanbod. Waar het gaat om een expertisecentrum bevat het oordeel ook de vaststelling dat er sprake is van voldoende deskundigheid en continuïteit.
Oordelen van scholen in de regio en vanuit de branches zullen zwaarwegend moeten zijn voor de onafhankelijke beoordelaar.
- Medio 2006 wordt op basis van dat oordeel besloten welke samenwerkingsverbanden (maximaal 10 tot 12) voor een tijdelijke subsidie in aanmerking komen. Uitvoering van de plannen geschiedt tot ultimo 2008, met dien verstande dat halverwege 2007 met een onafhankelijke audit wordt vastgesteld of de tot dan voorgenomen mijlpalen zijn bereikt en wat de kwaliteit van de resultaten tot dat moment is. Op basis daarvan wordt besloten over toekenning van het voor 2008 beschikbare subsidiebedrag.

- OCW zal bevorderen dat nog in 2005 met de opleidingen wordt verkend wat de belemmeringen zijn om tot (dergelijke) aanpassingen in de infrastructuur te komen, waaronder belemmeringen in de sfeer van wet- en regelgeving, en hoe die belemmeringen kunnen worden weggenomen. Daarnaast zal OCW gegevens beschikbaar stellen over de (macro)doelmatigheid van het bestaande aanbod van de 2^e en 1^e graads lerarenopleidingen, mede gelet op de kleine schaal van een aantal van die opleidingen.

5 Monitoring

De resultaatsafspraken uit deze beleidsagenda zullen alle worden gemonitord in de periode 2005-2008. In het hoofdstuk kwaliteit (hoofdstuk 3) gaat het om de ontwikkeling van producten en de uitwerking van afspraken op het terrein van:

- De kwaliteit van de instroom uit het voorbereidend onderwijs naar de bacheloropleidingen,
- Het (bindend) studie-advies,
- De diagnostische toets voor taal/rekenen,
- EVC-principes, good-practices, -instrumenten,
- HO-niveau, bekwaamheidseisen, opleidingsprofielen en –competenties,
- Pilots opleiden in de school,
- Professionalisering opleidingspersoneel; groei aantal gepromoveerden,
- Interne kwaliteitszorg, (afstudeer)rendement en tevredenheid van klanten en
- Masters in het onderwijs.

Herontwerp en innovatie zijn complexe processen waarbij tussentijds regelmatig moet worden bijgestuurd op de werkwijze, het tijdpad en de inzet van mensen en middelen.

Deze monitoring zal zodanig moeten worden vormgegeven dat:

- Inzicht ontstaat in de voortgang van het ontwikkelingsproces,
- Informatie wordt gegenereerd over de noodzaak van bijsturing
- Verantwoording wordt afgelegd over de besteding van de middelen die in het kader van deze beleidsagenda additioneel beschikbaar worden gesteld.

Bij de invoering door opleidingen gaat het o.a. om de vraag of de producten, instrumenten en afspraken tot de gewenste resultaten leiden.

In hoofdstuk 4 gaat het om regionale samenwerkingsverbanden van Pabo's, lerarenopleidingen VO/BVE, opleidingen voor speciaal onderwijs en ULO's en om expertisecentra voor enkele (vak)gebieden waarvoor opleidingen projectplannen kunnen indienen met resultaatsafspraken. De uitvoering van de projecten worden gemonitord op basis van de geformuleerde resultaatsafspraken. Medio 2007 wordt een onafhankelijke audit uitgevoerd.

6 Communicatie en disseminatie

Kennisverspreiding en kennisontwikkeling vormt één van de belangrijke succesfactoren voor het realiseren van de ambitie van de lerarenopleidingen om zich blijvend in te zetten voor de borging en verbetering van kwaliteit van opleiden en van hun kennis-, ontwikkel- en innovatiefunctie. Lerarenopleidingen hebben de afgelopen periode, bijvoorbeeld in het kader van EPS, diverse kennisplatforms en netwerken ingericht.

De randvoorwaardelijke aspecten voor kennisverspreiding en –ontwikkeling zijn:

- Infrastructuur: het ondersteunen van het kennisplatforms-/netwerken met de juiste systemen om de processen adequaat te ondersteunen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de bestaande onder de HBO-raad ressorterende overleggen resp. ADEF en LOBO, het onder de VSNU ressorterende overleg ICL en de reeds ingerichte informatie- en communicatiekanalen van deze lerarenopleidingen; www.lerarenweb.nl www.paboweb.nl en www.lerarenopleiden.nl
- Transparantie en rapportage: het regisseren van het proces waarbij voorbeelden van best practices, inhoud en voortgang van pilots (opleiden in de school, academische opleidingsscholen, samenwerkingsverbanden etc.) transparant gemaakt worden en verspreid worden onder de doelgroep, aanbieders en belangstellenden.

Bij communicatie en disseminatie gaat niet alleen om communicatie tussen lerarenopleidingen. Het gaat er ook om de aantrekkelijkheid van het beroep van leraar en de opleiding voor dat beroep beter over het voetlicht te brengen.

Over de wijze waarop dat gebeurt zal gezamenlijk een plan door OCW, VSNU en HBO-raad worden opgesteld.

7 Financiën

Om de beoogde vernieuwingen te realiseren zijn tijdelijk extra investeringen nodig. Zowel hogescholen, universiteiten als overheid zullen daaraan bijdragen.

Inzet van de middelen van de overheid wordt verstrekt onder voorwaarde dat de scholen (opleiden in de school) en instellingen zelf ook een belangrijke bijdrage leveren aan dekking van de kosten van activiteiten.

Indien bijsturing tussentijds noodzakelijk blijkt, zijn de partijen bereid naar oplossingen te zoeken voor de gevolgen die dat kan hebben voor de inzet van middelen.

Verder geldt het voorbehoud van goedkeuring door de begrotingswetgever.

Beschikbare middelen in € mln.¹⁴

	2005	2006	2007	2008
Pilots opleiden in de school	0	14.0	14.0	14.0

	2005	2006	2007	2008
Kwaliteit lerarenopleidingen	1,0	6,2	8,0	8,0

¹⁴ Exclusief de in de prestatieagenda OCW – HBO-raad genoemde middelen